

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ

Вадим Кобильченко, Інститут спеціальної педагогіки Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, Україна, vadimvk@ukr.net

Доведено, що початок навчання в школі - один із найбільш значущих моментів у житті дитини, період якісних змін у її самосвідомості. Встановлено, що педагогіка підтримки в сучасному педагогічному співтоваристві розглядається як одна з педагогічних парадигм, як особливий напрям педагогічної діяльності, який послідовно реалізує принципи особистісно орієнтованої освіти.

Охарактеризовано механізми педагогічної підтримки. Теоретично обґрунтовано, що метою педагогічної підтримки стає цілеспрямований розвиток особистості дитини з порушеним зором, допомога зростаючій людині в пошуках себе, в самовизначенні й самореалізації, культивування суб'єктної позиції дитини, що реалізується за допомогою спеціальної педагогічної технології.

Ключові слова: молодші школярі з порушеннями зору, педагогічна підтримка.

Вадим Кобильченко, Институт специальной педагогики Национальной академии педагогических наук Украины, г. Киев, Украина

Концептуальные основы педагогической **поддержки младших школьников с нарушениями зрения**

Доказано, что начало обучения в школе - один из наиболее значимых моментов в жизни ребенка, период качественных изменений в его самосознании. Установлено, что педагогика поддержки в современном педагогическом сообществе рассматривается как одна из педагогических парадигм, как особое направление педагогической деятельности, которое последовательно реализует принципы личносно ориентированного образования. Охарактеризованы механизмы педагогической поддержки. Теоретически обосновано, что целью педагогической поддержки становится целенаправленное развитие личности ребенка с нарушенным зрением, помощь растущему человеку в нахождении себя, в самоопределении и самореализации, культивирование субъектной позиции ребенка, который реализуется с помощью специальной педагогической технологии.

Ключевые слова: младшие школьники с нарушениями зрения, педагогическая поддержка

Yadym Kobylchento, institute of Special Pedagogy The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Conceptual foundations of pedagogical support of young schoolchildren with violations of vision. It is proved that the beginning of schooling is one of the most significant moments in a child's life, a period of qualitative changes in his self-awareness, it is established that pedagogy of support in the modern pedagogical community is considered as one of the pedagogical paradigms, as a special direction of pedagogical activity that consistently implements the principles of personality oriented education. The mechanisms of pedagogical support are characterized. It is theoretically justified that the goal of pedagogical support is the purposeful development of the personality of a child with impaired vision, helping a growing person in finding himself, in self-determination and self-realization, cultivating the subject's position of the child, which is realized with the help of special pedagogical technology.

Keprards: junior pupils with visual impairment, pedagogical support.

Початок навчання в школі — один із найбільш значущих моментів у житті дитини, період якісних змін у її самосвідомості. На жаль, багато хто з педагогів і батьків навіть сьогодні недооцінює ті якісні зміни, які відбуваються в структурі особистості дитини з порушеннями зору під час навчання. Значно більша увага приділяється традиційному отриманню дитиною загальноосвітніх знань, навичок та умінь. Особистісні зміни особливо значущі, вони можуть відіграти як позитивну, так і негативну роль, можуть зміцнити психологічне здоров'я дитини або ж підірвати його. І якщо прогалини в знаннях можна згодом поповнити, то психологічні порушення, негативні особистісні риси можуть мати стійкий характер, важко піддаватися педагогічній та психологічній корекції.

Хоча особистісний розвиток дитини з порушеним зором відбувається за загальними психологічними закономірностями, однак має свою специфіку, на яку звертав увагу ще Л. Виготський (1924). У своїх працях він стверджував, що зорове порушення не обмежується випадінням або редукцією лише однієї психічної функції, негативно позначається на пізнавальній сфері дитини, на її особистості загалом, порушуючи взаємодію з як предметним, так і з соціальним середовищем.

Крім того, є чимало перешкод соціального характеру, які виникають на шляху особистішого становлення дитини з порушеним зором. Ці проблеми, насамперед, варто шукати в родині, оскільки не секрет, що в практиці сімейного виховання дітей із порушеним зором найчастіше переважає надмірне піклування, що позбавляє дитину ініціативності, активності, самостійності тощо.

Молодший шкільний вік є сприятливим періодом для становлення самооцінки, критичного ставлення до себе й оточуючих. Проте чинні навчальні програми початкової школи спрямовані переважно на пізнання зовнішнього світу, а не себе самого.

Саме тому, молодші школярі з порушеннями зору потребують педагогічної підтримки, спрямованої на профілактику й подолання проблем психосоціального розвитку. У наявності – величезна потреба в зусиллях педагогів і психологів, спрямованих на пошук і створення нових педагогічних технологій, що сприяють цілеспрямованій підтримці процесів соціалізації-індивідуалізації.

Відтак, набуває актуальності теоретичне обґрунтування та розроблення концептуальних засад педагогічної підтримки молодших школярів з порушеннями зору.

Поняття педагогічна підтримка зустрічається в теорії й практиці психолого-педагогічного супроводу набагато рідше, ніж такі поняття як допомога, корекція, реабілітація. Але воно найточніше віддзеркалює суб'єктний підхід до особистості дитини. Підтримується те позитивне, що вже сформовано. Кінцевою метою педагогічної підтримки залишається особистість дитини, її вміння самостійно розв'язувати проблеми й протистояти життєвим труднощам. Для досягнення мети педагог не прямо впливає на особистість дитини, а сприяє їй у вирішенні актуальних проблем. Активізація внутрішнього потенціалу як особистіший ріст дитини відбуваються в процесі розв'язання проблем. Цьому сприяють використані педагогом прийоми й способи роботи, які носять характер розвиваючої взаємодії. Особистість стає внутрішнім ресурсом, що допомагає дитині у вирішенні власних утруднень (Кобильченко, 2017).

Як зазначає К. Соколова (2013), поняття «педагогічна підтримка» увійшло у педагогіку як відображення особливостей роботи педагога із проблемами, що пов'язані з освітою дітей. З'явилися супутні поняття – соціально-педагогічна підтримка, психолого-педагогічна підтримка, медико-педагогічна підтримка, які віддзеркалюють особливості діяльності різних установ. Так, слово «підтримка» виконує функцію сигналу: допомогу нададуть тим, хто потрапив у важку ситуацію. Отже, вважає авторка, предметом педагогічної підтримки здебільшого є: труднощі, пов'язані із соціальною адаптацією; труднощі у навчанні (стійка неуспішність, а звідси й напруженість у стосунках із учителями й батьками).

Педагогіка підтримки в сучасному педагогічному співтоваристві розглядається як одна з педагогічних парадигм, як особливий напрям педагогічної діяльності, який послідовно реалізує принципи особистісно орієнтованої освіти. Вона не тільки проголошує дитину суб'єктом освіти, а й прагне забезпечити суб'єкт-суб'єктні, рівноправні відносини дорослого й дитини, спрямовані на попередження та вирішення проблем, подолання труднощів, на індивідуальний саморозвиток.

Г. Корнетов (2009) пропонує свою типологію базових моделей освітнього процесу, що враховує джерело та спосіб постановки педагогічних цілей, позиції й взаємини сторін у процесі їхнього досягнення, одержуваний результат. При цьому, все різноманіття систем, технологій і методик, на думку автора, може бути зведене до трьох базових моделей, які представлені парадигмами педагогіки авторитарної, маніпулятивної та педагогіки підтримки.

В авторитарній педагогіці мету навчання: визначає сам педагог, а той, кого навчають, завжди виявляється об'єктом, а викладач – суб'єктом навчання.

У маніпулятивній моделі учень є й об'єктом впливу, тому що мета й механізм його розвитку проектується педагогом, і суб'єктом, оскільки суб'єктивно він

діє самостійно Маніпулятивна педагогіка, у порівнянні з авторитарною, створює більш сприятливі умови для розвитку самостійності, але не забезпечує перетворення учня у повноправного партнера навчання.

Поставлена проблема вирішується в рамках парадигми педагогіки підтримки, яка передбачає принципово відмінний від авторитарного спосіб постановки завдань освіти. Перше завдання - встановити контакт, налагодити продуктивну комунікацію на основі поваги й довіри. Друге - пов'язане з необхідністю зрозуміти учня. Педагог повинен розібратися в його внутрішньому світі, виявити ті потреби, здатності, інтереси, якими він уже володіє. Тільки потім можна зробити наступний крок - допомогти школяреві зрозуміти самого себе, усвідомити свій потенціал, визначити мету власного розвитку. Так, у рамках педагогіки підтримки ціль освіти виявляється результатом спільних зусиль вихователя і вихованця, що навчає й навчається.

Головне те, що у рамках парадигми педагогіки підтримки вихователь і вихованець стають рівноправними суб'єктами, а відносини між ними набувають суб'єкт-суб'єктного характеру (Корнетов, 2009).

Педагогічна підтримка в позаурочній діяльності - особливий напрям педагогічної діяльності, у якій обов'язково реалізуються принципи особистісно орієнтованого виховання. Суть організації позаурочної діяльності полягає в тому, що вона вибудовується від дитини, яка навчається, і для неї з огляду на її потреби, інтереси, можливості. Тільки при забезпеченні суб'єкт-суб'єктних відносин, рівноправності між дорослим і дитиною, можливе досягнення нею особистісних результатів.

Також, як і у навчальній, у позаурочній діяльності педагог повинен допомогти кожному учневі набути впевненості у своїх силах, закріпити прояв усього позитивного й допомогти утриматись від негативного. Позаурочна діяльність вирішує чимало завдань з усунення проблем, пов'язаних з переважанням негативних станів особистості.

Наприклад, проблеми спілкування, міжособистісної взаємодії, які породжують певні негативні емоційні стани, можна усунути завдяки залученню дітей у спільну творчу діяльність тощо. Як результат позаурочної діяльності на перший план виходить самостійність молодших школярів, що виражається в їхній здатності без сторонньої допомоги й контролю вирішувати, за можливості, власні проблеми.

Супровід учня педагогом у позаурочній діяльності передбачає спонукання до самостійності молодших школярів, при цьому використовуються принципи добровільної участі в діяльності, її різнобічного характеру, доступності, варіативності в змісті, рівнях і способах досягнення її результатів.

Розглядаючи термін «підтримка», багато вчених акцентують увагу на глибинному змісті цього явища в педагогічній теорії й практиці. Її сутність полягає в складних перетвореннях, що зачіпають особистість дитини. Особистість, що розвивається, має потребу в розумінні, прийнятті, авансуванні, особливих стратегіях і тактиках виховання, в озброєнні механізмами й способами саморозвитку.

Поняття педагогічна підтримка в науковий обіг увів О. Газман (2003). Під педагогічною підтримкою він розумів превентивну й оперативну допо-

могу дітям у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних з фізичним і психічним здоров'ям, соціальним і економічним становищем, успішним просуванням у навчанні, у прийнятті шкільних правил; з ефективною діловою й міжособистісною комунікацією; з життєвим, професійним, етичним вибором (самовизначенням). Його концепція мала своїм завданням обґрунтування підходів, що дають змогу загострити увагу педагогів на проблемі створення умов, необхідних для самореалізації індивідуальності кожної дитини. О. Газман та його послідовники при розробці концепції педагогічної підтримки спиралися на досягнення теорії й практики західної гуманістичної педагогіки (А. Маслоу, К. Роджерс та ін.).

О. Газманом і групою його колег були розроблені основи теорії педагогічної підтримки: виділені предмет і зміст, описані прийоми, методи й форми педагогічної діяльності.

Педагогічна підтримка розглядається цими вченими як:

- процес спільного з дитиною визначення її інтересів і шляхів подолання перешкод (проблем), що заважають їй самостійно досягати бажаних результатів у різних видах діяльності (насамперед - провідних);
- особлива сфера педагогічної діяльності, спрямована на становлення особистості дитини, її індивідуальності;
- спосіб організації взаємодії вихователя й вихованця з виявлення, аналізу реальних або потенційних проблем, спільного проектування можливого виходу з них;
- форма побудови договірних відносин між дитиною й дорослим, а також консультування.

Позиція педагога: інформатор, координатор, посередник. Сугь позиції педагога проявляється у відкритих, довірчих, партнерських відносинах з дитиною. Педагогічна підтримка визначається тим, що вихователь допомагає дітям розвинути здатність до рефлексії, яка виступає механізмом пізнання себе, засвоїти принцип відповідальності за свої вчинки й власне життя. Педагог надає особливого значення ситуаціям успіху, створенню умов для самореалізації, самоорганізації й самореабілітації.

О. Газман уважав, що у вихованні повинні бути два види мети - ідеальна й реальна. Цільову настанову на формування гармонійної, усебічно розвинутої особистості він розглядав як ідеальну мету. Без уявлення про ідеал, на його думку, неможливо планувати виховну роботу навіть в умовах, далеких від ідеальних. А реальну мету виховання він сформулював у такий спосіб: дати кожному школяреві базову освіту й культуру й на їхній основі надати умови для розвитку тих сторін особистості, для яких є найбільш сприятливі суб'єктивні умови (бажання індивіда) і об'єктивні можливості родини, школи, громадськості тощо.

Основу змісту виховання, на думку О. Газмана, може скласти базова культура особистості як певна цілісність, що охоплює мінімальну, а точніше, оптимальну наявність властивостей, якостей, орієнтацій особистості, що дають можливість індивідові розвиватися в гармонії із суспільною культурою (тобто не тільки не вступати в конфлікт із нею, а й вносити в її розвиток посильний внесок).

Це реалізується завдяки таких механізмів педагогічної підтримки:

- *діагностичного*: фіксація факту, сигналу проблемності; діагностика передбачуваної проблеми; установлення контакту з дитиною; вербалізація постановки проблеми (проказування її самим школярем), спільна оцінка проблеми з огляду значущості її для дитини;

- *пошукового*: організація разом з дитиною пошуку причин виникнення проблеми (труднощів), погляд на ситуацію з боку (прийом «очима дитини»);

- *договірного*: проектування дій педагога й дитини (поділ функцій і відповідальності за вирішення проблеми), налагодження договірних відносин й укладання договору в будь-якій формі;

- *діяльничого*: діє сама дитина й діє педагог (схвалення дій дитини, стимулювання її ініціативи й дій, координація діяльності фахівців у школі й за її межами, невідкладна допомога школяреві);

- *рефлексивного*: спільне з дитиною обговорення успіхів і невдач попередніх етапів діяльності, констатація факту можливості розв'язання проблеми або ієреформування утруднення, осмислення дитиною й педагогом нового досвіду життєдіяльності.

О. Газманом були також визначені правила педагогічної діяльності в межах педагогічної підтримки:

- 1) дитина не може бути засобом у досягненні педагогічних цілей;
- 2) самореалізація педагога - у творчій самореалізації дитини;
- 3) завжди приймай дитину такою, якою вона є, у її постійному розвитку і зміні;
- 4) усі труднощі неприйняття переборюй моральними засобами;
- 5) не принижуй достоїнства своєї особистості й особистості дитини;
- 6) діти — носії прийдешньої культури. Порівнюй свою культуру з культурою зростаючого покоління. Виховання - діалог культур;
- 7) не порівнюй нікого ні з ким, порівнювати можна результати дій;
- 8) довіряючи - не перевіряй!;
- 9) визнавай право на помилку й не суди за неї;
- 10) умій визнати свою помилку;
- 11) захищаючи дитину, учи її захищатися.

Відповідно до цього, О. Газманом були визначені критерії результативності виховного процесу: готовність дитини до самовизначення, самореалізації; розвиненість індивідуальних здатностей учня; моральна спрямованість особистості; фізичне й психічне здоров'я; сформованість базової культури; захищеність і комфортність дитини в шкільній спільноті.

За О. Газманом, семантичний і педагогічний зміст поняття підтримки полягає в тім, що підтримати можна лише те, що вже є в наявності (але на недостатньому рівні), тобто підтримується розвиток «самості», самостійності людини. Під педагогічною підтримкою розуміється діяльність педагогів, спрямована на надання превентивної й оперативної допомоги дітям у вирішенні їхніх індивідуальних проблем, пов'язаних з фізичним і психічним здоров'ям, успішним просуванням у навчанні, ефективною діловою й міжособистісною комунікацією, життєвим самовизначенням.

Виділені семантичні значення поняття «підтримка» задають певні педагогічні змісти: допомогти дитині набутити упевненості; підкріпити те позитивне, що є в особистості; утримати від того, що заважає розвитку, є перешкодою. У зростаючій особистості підтримується позитивна спрямованість, а також прагнення до самостійності, саморозвитку й самореалізації.

Отже, семантичний і педагогічний зміст поняття «підтримка» полягає у тому, що підтримувати можна лише те, допомагати тому, що вже є в наявності (але на недостатньому рівні), тобто підтримується розвиток свободоздатності, суб'єктності, самостійності, автономності дитини. Підтримка виникає з реальних потреб, які дитина через певні причини не може самостійно задовольнити. Тому їй необхідна підтримка іншої людини (інших людей).

Таке розуміння педагогічної підтримки дає змогу дійти висновку про те, що вона ґрунтується на психологічних якостях особистості дитини й спрямована на усунення перешкод, що заважають успішному самостійному просуванню дитини в освітньому процесі.

Якщо дитина - головна цінність, то педагогічний процес у сферах соціального й індивідуального розвитку дитини з порушеним зором повинен будуватися на певних моральних і професійних нормах, серед яких основними є:

- любов до дитини, щирісердечна теплота, чуйність, співпереживання, довіра, взаємоповага;
- взаємодія з опорою на позитивне в дитині;
- спілкування на основі рівності й захищеності прав та інтересів не тільки дітей, а й дорослих;
- щирість і глибина прийняття педагогом дитинства як цінного періоду життя;
- забезпечення умов розвитку дитини з опорою на особливості саморозвитку, її індивідуальні потреби та інтереси;
- спонукання дітей до усвідомлення життєвої й моральної цінності їхнього вибору та відповідальності за нього;
- власний самоаналіз педагога, здатність змінити свої погляди щодо дитини як гарантія взаємної користі педагогічного спілкування, спільної діяльності та діалогу дорослого й дитини;
- дорослий не повинен нав'язувати дитині той або інший стиль поведінки, він може лише спонукувати дитину до осмислення її можливостей та відповідальності;
- дорослий повинен бути готовим, якщо буде потреба, надати допомогу дитині й взаємодіяти із нею, спонукаючи її самостійно осмислювати й вирішувати власні особистісні проблеми;
- дорослий повинен поважати право дитини на вибір і прояв самостійності, зокрема - на самовизначення, самоорганізацію, самореалізацію тощо.

Принципова відмінність підтримки від традиційного педагогічного керівництва полягає у тім, що педагог, взаємодіючи з дитиною на основі норм підтримки, бачить у проблемі дитини не «стрес для себе» або факт «компромату», а точку особистішого росту дитини; він створює разом з нею у просторі її саморозвитку нову освітню ситуацію, що робить дитину реальним суб'єктом влас-

ної життєдіяльності й ідентифікації, а через них - і суб'єктом власної освіти (Крилова, Александрова, 2003).

Взаємодія дорослого й дитини повинна ґрунтуватись на таких принципах педагогічної підтримки, як:

- єдності сімейних, національних і загальнолюдських цінностей;
- особистісної спрямованості виховання, що визначає стратегію взаємодії дорослого й дитини на основі суб'єкт-суб'єктних відносин;
- природовідповідності виховного впливу, що забезпечує кожній дитині сприятливі умови для розвитку відповідно до соціальної й індивідуальної своєрідності;
- діалогічності взаємодії дорослих і дітей;
- творчої самореалізації дитини, спрямований на створення умов для розвитку дитини в різних сферах життєдіяльності як носія творчого початку;
- принцип залучення дитини в соціально значущі відносини, що формують у неї відповідальність за свої вчинки.

Завдяки таким нормам і принципам відносин між дитиною й дорослим наявна домінанта на вільну взаємодію, на особистіші досягнення дітей і їхнє індивідуальне зростання; у дітей формується почуття соціальної приналежності. У цьому аспекті можна говорити про педагогічну підтримку, що забезпечує не тільки соціалізацію дитини, а й її індивідуалізацію. Педагог, взаємодіючи з дитиною на основі норм підтримки, створює разом з нею у просторі її саморозвитку нову освітню ситуацію, що робить дитину реальним суб'єктом власної життєдіяльності.

Так, мається на увазі не будь-яка форма допомоги, а підтримка, в основі якої лежить збереження максимуму волі й відповідальності дитини за вибір варіанта вирішення актуальної життєвої проблеми. Мається на увазі складний процес взаємодії дорослого й дитини, результатом якого є рішення й дія, що веде до прогресу в розвитку особистості дитини.

Як стрижень педагогічної підтримки виділяють значеннєве ядро - поле проблем дитини, за допомогою якого педагог зберігає цілісність особистості дитини. Проблема виступає моделлю унікальної життєвої ситуації розвитку кожної конкретної дитини й може бути використана як зміст аналізу причинно-наслідкових зв'язків, що визначили джерело проблеми.

Метою педагогічної підтримки в цьому контексті стає цілеспрямований розвиток особистості дитини з порушенням зором, допомога зростаючій людині в знаходженні себе, тобто в самовизначенні й самореалізації, «культивування» суб'єктної позиції дитини, що реалізується за допомогою спеціальної педагогічної технології.

Основними завданнями педагогічної підтримки є:

- допомога дитині в усвідомленні й вирішенні життєвої ситуації;
- виявлення власного розуміння педагогом проблеми дитини, усвідомлення всієї ситуації її розвитку й саморозвитку;
- спільна з дитиною рефлексія її проблеми, спонукання дитини до усвідомлення себе як суб'єкта самостійного життєвого досвіду;
- створення умов для усвідомлення дитиною перспективи власного саморозвитку.

Для реалізації мети і завдань підтримки використовуються стратегія й тактика педагогічної підтримки як відповідь на вирішення вікових завдань розвитку та життєвих проблем, які виникають на шляху становлення особистості дитини з порушеним зором.

Стратегія педагогічної підтримки полягає в переведенні дитини з пасивної позиції «жертви» й «споживача» в активну позицію суб'єкта діяльності.

Головну роль у розвитку впевненості дитини в собі відіграє, як ми вже відзначали, віра батьків і педагогів у дитину. Батьки повинні показати дитині, що вона є важливим членом родини й значить для них більше, ніж усе інше. Педагоги - що дитина потрібний і повноцінний член колективу й т. п. Загалом, підтримка, заснована на вірі в природну здатність особистості переборювати життєві перешкоди за участі тих, кого вона вважає значимими для себе. Для того щоб підтримувати дитину дорослі й самі повинні відчувати впевненість. Вони не зможуть цього робити доти, поки самі не навчаться сприймати себе позитивно, і не досягнуть самоповаги й впевненості.

Отже, підтримка є одним з найважливіших чинників, що здатний поліпшити взаємини між дітьми й дорослими. Якщо є дефіцит або відсутня адекватна підтримка дитина відчуває розчарування й схильна до негативних учинків. Педагогічна підтримка - це тривалий процес, у якому дорослий наголошує на позитиві й перевагах дитини з метою підвищення її загальної самооцінки, допомагає дитині повірити в себе й свої можливості, підтримує дитину при невдалих спробах самореалізації.

Щоб навчитися підтримувати дитину, батькам і педагогам необхідно змінити свій звичний стиль спілкування й взаємодії із нею. На жаль, дорослі часто наголошують на минулих невдачах і використовують їх проти дитини. Акцент на минулому, безумовно, негативно впливає на дитину. Замість того щоб звертати увагу на помилки й погане поведіння дитини, дорослі повинні зосередитися на позитивних аспектах її вчинків і заохоченні того, що дитина робить добре. Підтримувати дитину - значить вірити в неї. Причому, дитина відчуває потребу в підтримці не тільки тоді, коли їй погано, а й тоді, коли їй добре (необхідно бути щедрим на похвалу, тим більше, коли дитина цього заслуговує).

Дуже важливо піклуватися про те, щоб створити дитині ситуацію з гарантованим успіхом. Можливо, це буде потребувати від дорослого деяких змін у ставленні до дитини, але справа вартує того, оскільки успіх народжує успіх і підсилює впевненість у власних силах, як у дитини, так і у дорослого.

Здійснюючи підтримку варто уникати тих помилок, які на цьому шляху зазвичай роблять дорослі. Насамперед - це створення залежності дитини від дорослого, надзвичайно високі вимоги до неї тощо. Таке ставлення до дитини призводить лише до негативних переживань дитини з порушеним зором, заважає нормальному розвитку її особистості.

Тому ще раз нагадаємо: справжня підтримка дитини дорослими повинна ґрунтуватися на повазі її «Я», можливостей, усього позитивного, що в неї є. Важливо, щоб дорослий навчився сприймати дитину з порушеним зором такою, якою вона є, з її «мінусами» й «плюсами».

На закінчення відзначимо, що становлення особистості дитини з порушенням зором повинне сприйматися педагогом навчального закладу як буттєве наповнення його власного життя. Заохочуючи самостійні вчинки дитини, педагог спонукає її до активності в освоєнні індивідуального досвіду соціальних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Выготский Л. С.* К психологии детской дефективности / Л. С. Выготский // Вопросы воспитания слепых, глухонемых и умственно отсталых детей. - М. 1924. - С. 5-9.
2. *Газман О. С.* Некласическое воспитание: от авторитарной педагогики к педагогике свободы / О. С. Газман. - М., 2003. - 320 с.
3. *Кобильченко В. В.* Теоретичні основи психолого-педагогічного супроводу молодших школярів з порушеннями зору / В. В. Кобильченко; Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. - Полтава : ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2017. - 367 с
4. *Корнетов Г. Б.* Становление демократической педагогики : восхождение к общественно-активной школе : учебное пособие / Г. Б. Корнетов. - М.-Тверь : Научная книга, 2009. - 184 с.
5. *Крылова Н. Б.* Очерки понимающей педагогики / Н. Б. Крылова, Е. А. Александрова. - М., 2003. - 448 с.
6. *Соколова Е. А.* Педагогическое сопровождение и педагогическая поддержка: взаимосвязь и различия / Е. А. Соколова. - Оренбург : «Оренбургский государственный университет», 2013. - 496 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. *Vygotskij L. S.* (1924). K psihologii detskoj defektivnosti. Moskva. [In Russian].
2. *Gazman O. S.* (2003). Neklasicheskoe vospitanie: ot avtoritarnoj pedagogiki k pedagogike svobody. Moskva. [In Russian].
3. *Kobylchenko V. V.* (2017). Teoretychni osnovy psykhologo-pedahohichnoho suprovodu molodshykh shkoliariv z porushenniamy zora. Poltava: TOV «Firma «Tekhservis». [In Ukrainian].
4. *Kometov G. B.* (2009). Stanovlenie demokraticheskoj pedagogiki: voshozhdenie k obshhestvenno-aktivnoj shkole: uchebnoe posobie. Moskva- Tver': Nauchnaja kniga. [In Russian].
5. *Krylova N. B., Aleksandrova E. A.* (2003). Ocherld ponimajushhej pedagogiki. Moskva. [In Russian].
6. *Sokolova E. A.* (2013). Pedagogicheskoe soprovozhdenie i pedagogicheskaja podderzhka: vzaimosvjaz' i razlichija. Orenburg : «Orenburgskij gosudarstvennyj universitet». [In Russian].